

1. Tarihte bilinen en eski Türk devleti Asya Hun Devleti'dir. Asya Hun Devleti; MÖ 4. yy – MS 216 arasında Orhun ve Selenga nehirleri çevresinde Ötüken merkezli kuruldu. (Ötüken bugün Moğolistan toprakları içerisinde yer alır. Ötüken çevresine hakim olan devletler Asya Hun, Göktürkler, Kutluklar, Uygurlar ve son olarak Kırgızlardır.) İlk Çağ'da kurulan tek teşkilatlı Türk Devleti olan Hunlar (Hing-nu) kendinden sonra kurulan Türk devletlerine devlet örgütlenmesi konusunda örnek olmuşlardır. Türklere ait ilk bilgilere Çin kaynaklarında rastlanır. (MÖ 318 tarihli Kuzey Şansi Antlaşması) Büyük Hun Devleti ile Çinliler arasındaki siyasi mücadelenin temel nedeni İpek Yolu'na hâkim olmaktır. Büyük Hun Devleti'nin bilinen ilk hükümdarı Teoman'dır. Teoman döneminde, Çin Seddi yapılması ve Türk tarihinin ilk taht mücadelesi olan Teoman ve oğlu Mete arasındaki iktidar mücadelesidir. Mete Han (Oğuz Kağan) dönemi Asya Hun Devleti'nin en parlak devridir. Mete Han; MÖ 209 tarihinde Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın kuruluşu olarak kabul edilen "Onluk Sistem"e dayalı ilk düzenli ve sürekli Türk ordusunu kurdu. Orta Asya'daki bütün Türk boylarını ilk kez bir bayrak altında toplamıştır. (Yay çeken bütün kavimler Hun oldu) Tunguz ve Yücelilere son veren Metehan, Çin Seddi aşılıarak Pekin'i almış ve Çin'i vergiye bağlayarak İpek Yolu'na hakim olmuştur. Türklerde Vatan kavramı ilk kez bu dönemde önem kazanmıştır. Sınırların genişlemesi ile İkili Devlet Anlayışı şeklinde örgütlenildi. Mete Han'ın ölümünden sonra Çin entrikaları ve bu devletle yapılan savaşlar ülkeyi zayıflattı. Çinlilerin "böl parçala ve yönet" politikası sonucunda devlet, MS 48'de önce Kuzey ve Güney Hunları olarak ikiye ayrıldı. (Hohanyeh ve Çiçi mücadelesi) Kuzey Hunlarını Sienpiler son verdikten sonra Güney Hunlarına Çin son vermiştir. (MS 216) **Unutma;** Oğuz Kağan Destanı, Pazırık Halısı, Altın Elbiseli Adam Zırhı Hunlara aittir. Hunlar hem Asya hem Avrupa'da devlet kurmuşlardır.

Cevap: C

2. Orta Asya için Türkiye ifadesi VI.yüzyılda ilk olarak Bizans kaynaklarında kullanılmıştır. "Türk" adı ile "Türkiye" adı birbirine karıştırmamak gerekir. Türk adına ilk olarak Çin yıllığı Çou-Gu'da rastlanmıştır. Türk adı Çin kaynaklarında VI. yüzyılda Göktürkler için kullanılan "miğfer" olarak geçmektedir. Türk adına siyasi bir isim olarak ilk kez Göktürklerde rastlanır. Göktürkler; Gök-Kök, Türk renklendirme sisteminde gök doğuyu temsil eder ve kendilerine "Doğu Türkleri" olarak isimlendirmek için kullanmışlardır. Türk adına topluluk adı olarak ilk kez Orhun Kitabelerinde rastlanır.

Türkiye ise coğrafi bir yer adı olarak Türklerin yoğun yaşadığı bölgelere göre verilen isimdir. Bizans kaynaklarında VI.Yüzyılda Göktürklerin yaşadığı Orta Asya için kullanılmıştır. VII-VIII.yüzyıllarda Hazarların yaşadığı Kafkaslara Türkiye denmiştir. IX-X.yüzyıldan Macarların yaşadığı Orta Avrupa için Türkiye adı kullanılmıştır. XII. yüzyıldan itibaren Anadolu (Anadolu Selçuklu Devleti-Miryakefalon Savaşı) için kullanılmıştır. XIII.yüzyıldan itibaren Memluklerin yaşadığı Mısır ve Suriye toprakları için Türkiye tabiri kullanılmıştır.

Unutma:

- ✧ Atatürk, Orta Asya için "Türkeli" tabirini kullanmıştır.
- ✧ Marco Polo, Seyahatnamesinde (Geziler Kitabı) Orta Asya için Majör Asya, Anadolu için Minör Asya ismini kullanmıştır. Türk adına, Çin, İran, Hind, Bizans kaynaklarında sık sık rastlanması, Türklerin çok geniş bir coğrafyaya yayıldığını ve birçok devlet kurarak farklı toplumlarla etkileşim yaşadığının kanıtıdır.

Cevap: B

3. Dede Korkut Hikayelerinde Oğuzlar ile Kıpçakların mücadelesi anlatılır. Kıpçakların Seyhun Irmağı boylarında Oğuzlarla yaptıkları savaşlar, Dede Korkut Hikayelerine konu olmuştur. Dede Korkut Hikayelerinin 13. olan Salur Kazan'ın yedi başlı ejderhayı öldürmesi hikayesi Türkistan sahasında bulunmuş ve UNESCO'nun somut olmayan kültür mirasına dahil edilmiştir. Ruslarla yaptıkları mücadele Igor Destanı'na konu olmuştur. Ruslarla büyük mücadeleler sonucunda Rusların Karadeniz'e inmelerini engellediler. Kendilerine ait Codex Cumanikus adında Latince yazılan Türkçe sözlükleri vardır. Macaristan'a giden Kıpçaklar, Romen devletinin kurulmasında etkili olmuşlardır. Eyyubi Devleti içinde paralı asker olan Kölemen (Memluk) adını alan Kıpçaklar, Eyyubi Devleti'ni yıkarak Memluk Devleti'ni kurmuşlardır.

Cevap: D

4. Eski Türklerde, devletin oluşum aşaması şu şekildedir: Oguş (aile), urug (aileler birliği), bod/boy (kabile), budun (millet) ve budun bağımsız olursa il, el (devlet) ismini alır. Oguş denilen ailelerin birleşimiyle urug denilen sülaleler oluşur. Urugların birleşmesiyle boy, boyların birleşmesiyle budun ve budun bağımsızlığını kazanırsa il, el yani devlet oluşur. Bu oluşumlardan en küçük yapı birimi aile denilen Oguş, en küçük siyasi örgütlenme boy ve en büyük siyasi örgütlenme il, el yani devlet oluşur.

Cevap: E

5. Esik Kurganında bulunan Altın Elbiseli Adam, Pazırık Kurganında bulunan en eski halı ve Oğuz Kağan Destanı Hun dönemine ait önemli eserlerdir. Altın elbiseli adam zırhı, Kazakistan'da Esik Kurganında bulunmuştur. Hunların eski çağdaki yaşayışları hakkında fikir edinmemizi sağlar. Kurganda çıkan altınlar Mısır Firavunu Tutankamon'un mezarından sonra en çok altın çıkarılan mezardır. Türk kültürü için önemli ip uçları veren kurgandan çıkan eşyalar günümüzde Kazakistan'da bulunmaktadır. Pazırık Kurganında en eski halı ve diğer buluntular Rusya'da bulunan Ermitaj Müzesinde sergilenmektedir. Oğuz Kağan Destanında anlatılan Oğuz Kağan yaptıklarından dolayı tarihçiler tarafından Mete Han'a benzetilmiştir. Bu eserler Asya Hun dönemine ait önemli eserlerdir.

Cevap: A

6. Altay-Sayan dağlarının güneybatısında yer alan Afanesyovo, Türklere ait en eski kültür bölgesidir. Anav: Orta Asya'nın en eski kültür bölgesidir. At ilk kez bu kültürde görülmüştür. Afanesyova: Türklere ait en eski Kültür bölgesidir. Altay sayan dağlarının güneybatısındır. Andronova: Yenisey bölgesinde oluşmuş kültür bölgesidir. En çok yayılma alanı bulmuş kültür bölgesidir. Kelteminar: Yerleşik hayata geçilen ve balıkçılık yapılan kültür bölgesidir. Tagar ise en gelişmiş kültür bölgesidir. Bunların yanında Karasuk; demirin işlendiği kültür bölgesi ve Taştık gibi kültür bölgeleri bulunur.

Cevap: B

7. İlk Türk topluluğu olan İskitler, Medler ve Perslerle mücadele etmişlerdir. Alp Er Tunga önemli hükümdarlarıdır. Alp Er Tunga'nın torunu olarak kabul edilen ilk kadın hükümdarları Tomris'tir. Amazon Kadınları denilen kadın savaşçıları oluşturmuştur.

Yunan kaynaklarında İskit, İran kaynaklarında Sakalar olarak adlandırılan İskitlere; Yunan, Asur ve Çin kaynaklarında da rastlanması geniş bir coğrafyada yaşadıklarını gösterir. Tarihte bilinen ilk Türk topluluğu olduğu için Türklere ait bilinen özellikler ilk defa onlarda görülür. (Gök tanrı inancı, Ahiret inancı, Doğa kültürü anlayışı, Atalar kültürü, At kültürü, Demir-maden işlemeciliği vs.) "Bozkır'ın Kuyumcuları" olarak bilinen İskitler maden işlemeciliğinde ileri bir düzeydeydiler. (Ateşi kullanmayı bildikleri ve sanatsal anlamda geliştiklerini gösterir.) Atlı göçebe kültüründe yaşantıları sanatta "Hayvan üslubu" kullanmalarında etkili olmuştur. (Ekonomik yaşantılarının sanatı etkilediğini gösterir.) Şu Destanı ve Alper Tunga Sagusu (ağıt) İskit-Saka Türklerine aittir. (Destan, Sav-Atasöz, Sagu-Ağıt, Koşuk şiirler sözlü edebiyatın geliştiğini gösterir.) Firdevsi; eski İran efsaneleri üzerine kurulu manzum eseri Şehnamede Alper Tunga için "Afrasiyap-Şeytan" ismini kullanmıştır. (Firdevsi, eserini Gazneli Mahmut'a sunmuştur.) Alper Tunga'nın torunu olduğu rivayet edilen "Tomris Hatun" Perslerle mücadele ederek Pers Kralı Darius'u öldürmüştür. (Bilinen ilk kadın kağan) Yunan kaynaklarında "Amazon Kadınları" olarak adlandırılan İskitler, Anadolu'ya seferler yapan ilk Türk topluluğudur. (Samsun Büyükşehir Belediyesi Amazonları yaşatmak için Amazon adası olarak turistik bir köy oluşturmuştur.) Büyük İskender ile mücadele eden ve İskitlerin bu mücadelesi "Şu Destanı"nda anlatılır. Bugün Yakutistan'da yaşayan "Yakut Türkleri'nin ataları olarak ifade edilirler.

Cevap: C

8. Asya Hun Devleti, İlk Çağ'da kurulan tek teşkilatlı Türk devletidir. Diğer bütün Türk devletleri Orta Çağ'da kurulmuştur. Kavimler Göçünden sonra Roma ikiye ayrılmıştır. Batı Roma ve Doğu Roma'ya çağdaş olmayan devlet Asya Hunlarıdır. Dikkat Batı Roma 476 tarihinde yıkıldı. Doğu Roma diğer bütün Türk devletleri ile çağdaştır.

Asya Hun Devleti; Büyük Hun Devleti'nin bilinen ilk hükümdarı Teoman'dır. Bu dönemde Çin üzerine sürekli akınlar yapıldı. Çinlilerin Çin Seddi'ni (MÖ 220-209) yapmasının sebebi bu akınlardır. Teoman ve oğlu Mete arasındaki iktidar mücadelesi bilinen ilk taht kavgasıdır. Teoman'ı ortadan kaldıran Mete Han döneminde (MÖ 209-MÖ 174); Asya Hun Devleti en parlak devrini yaşadı. Mete Han MÖ 209 tarihinde Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın kuruluşu olarak kabul edilen "Onluk Sistem" e dayalı ilk düzenli ve sürekli Türk ordusu kurdu. Orta Asya'daki bütün Türk boylarını ilk kez bir bayrak altında toplamıştır. (Yay çeken bütün kavimler Hun oldu.) Orta Asya'da Türk Siyasi birliğini ilk sağlayan (Mete Han) Asya Hun Devleti'dir. Asya Hun Devleti'nden sonra Göktürk, Kutluk, Uygur devletlerinin en parlak dönemini yaşatan Mukan, Bilge ve Moyençor tarafından Orta Asya'da bütün Türkler tek çatı altında toplanmıştır. Orta Asya Türk siyasi birliğini son kez sağlayan Moğollarda Cengiz Han olmuştur. Çin Seddi aşılıp Pekin alınmış Çin vergiye bağlanmış, İpek Yolu'na hakim olmuştur. Türklerin Çin'e yerleşmesine engel olunmuştur. Amaç kalabalık Çin nüfusu içinde Türklerin asimile olmasına (milli benliklerini kaybetmelerine) engel olmaştır. Türklerin milli benliklerine düşkün olduklarını gösterir. "Vatan" kavramı ilk kez Mete Han döneminde ortaya çıkmıştır. Turan Taktiği; Bozkır, Kurt kapanı, Hilal taktiği gibi isimlerle anılan Türk savaş stratejisi ilk kez Mete Han tarafından MÖ 197 Paiteng Savaşı'nda kullanılmıştır. Türk Tarihinde Malazgirt, Miryakefalon, Niğbolu, Mohaç, Sakarya ve denizlerde Preveze Savaşı bu taktik ile kazanılmış önemli savaşlardandır. Mete Han'ın ölümünden sonra oğulları Ki-ok on dört yıl Künhan otuz altı yıl devleti yönetti. Kün-han Kağan'dan sonra Hun devleti iyi yönetilemedi. Çin entrikaları ve bu devletle yapılan savaşlar ülkeyi zayıflattı. Çinlilerin "böl parçala ve yönet" politikası sonucunda devlet, MS 48'de önce Kuzey ve Güney Hunları olarak ikiye ayrıldı. (Hohanyeh ve Çiçi mücadelesi)

UYARI: İslam öncesi Türk Devletlerinin yıkılmasının en temel sebebi taht kavgalarıdır. (Veraset Belirsizliği veya Ülke hanedanın ortak malı anlayışı) Taht kavgalar ve dış baskılar sonucunda Doğu Hunları - (Güney), Batı Hunları - (Kuzey) olarak ayrılan Hun Devleti'nin Kuzeyine Sienpiler son verdikten sonra Güney Hunları Çin tarafından yıkılmıştır. (MS 216)

Cevap: A

9. Altın işlemeciliğinde ileri gittiklerinden "Bozkırın Kuyumcuları" olarak adlandırılan topluluk İskitlerdir. Yunan kaynaklarında İskit, İran kaynaklarında Sakalar olarak adlandırılan İskitlere; Yunan, Asur ve Çin kaynaklarında da rastlanması geniş bir coğrafyada yaşadıklarını gösterir. Tarihte bilinen ilk Türk topluluğu olduğu için Türklere ait bilinen özellikler ilk defa onlarda görülür. (Gök tanrı inancı, Ahiret inancı, Doğa kültürü, Atalar kültürü, At kültürü, Demir-maden işlemeciliği vs.) "Bozkır'ın Kuyumcuları" olarak bilinen İskitler maden işlemeciliğinde ileri bir düzeydeydiler. (Ateşi kullanmayı bildikleri ve sanatsal anlamda geliştiklerin gösterir.) Atlı göçebe kültüründe yaşantıları sanatta "Hayvan üslubu" kullanmalarında etkili olmuştur. (Ekonomik yaşantılarının sanatı etkilediğini gösterir.) Şu Destanı ve Alper Tunga Sagusu (ağıt) İskit-Saka Türklerine aittir. (Destan, Sav-Atasöz, Sagu-ağıt, Koşuk-şiiirler sözlü edebiyatın geliştiğini gösterir.) Firdevsi; eski İran efsaneleri üzerine kurulu manzum eseri Şehname'de Alper Tunga için "Afrasiyap-şeytan" ismini kullanmıştır. (Firdevsi eserini Gazneli Mahmut'a sunmuştur.) Alper Tunga'nın torunu olduğu rivayet edilen "Tomris Hatun" Perslerle mücadele ederek Pers Kralı Darius'u öldürmüştür (Bilinen ilk kadın kağan). Yunan kaynaklarında "Amazon Kadınları" olarak adlandırılan İskitler, Anadolu'ya seferler yapan ilk Türk topluluğudur. (Samsun Büyükşehir Belediyesi Amazonları yaşatmak için Amazon adası olarak turistik bir köy oluşturmuştur.) Büyük İskender ile mücadele eden ve İskitlerin bu mücadelesi "Şu Destanı"nda anlatılır. Bugün Yakutistan'da yaşayan "Yakut Türkleri'nin ataları olarak ifade edilirler.

Cevap: E

10. At kültürü, Demircilik, Doğa Kültü, Atalar Kültü, Balbal dikme, Heykel, Resim sanatı, Hayvan Üslubu, Çadır, Yazısız Edebiyat ürünleri... Onluk sistem, İkili Devlet Teşkilatı, Veraset Belirsizliği ve Vatan kavramı gibi Türklere ait özellikler ilk defa Asya Hun Devleti'nde görülür. Asya Hunlarında bulunan bu özellikler, Asya Hun Devleti'nden sonra kurulan Göktürk ve Uygur gibi Türk devletlerinde aynen görülür. Ancak Göktürklerle ait bazı özellikler Asya Hun Devleti'nde görülmez. Örneğin; Göktürklerde görülen Türk adıyla kurulma, kendilerine ait milli alfabe "Orhun Alfabesi", Yazılı Edebiyat, Kitabe ve Para, Asya Hun Devleti'nde görülmez. Aynı şekilde Göktürk Devletinde görülen bu özellikler kendinden sonra kurulan Uygur Devleti'nde görülürken Uygur Devleti'nin özellikleri olan Yerleşik hayat, Kağıt ve Matbaa (Tahta baskı aletleri, hareketli harf sistemi) kullanımı, Ev-Saray gibi mimari eserler, Ev-Tapu senetleri, Çinicilik, Vitray, Minyatür, Fresko (Yaş alçı üzerine yapılan duvar resmi), Tiyatro vs. Uygurlardan önce kurulan Asya Hun ve Göktürklerde görülmez. Yazılı eser bırakmaları, Kendilerine ait alfabe kullanmaları, Ticari hayatta para kullanmaları ve Kitabeler dikmeleri her iki devlete ait özelliklerdir. Ancak, Hareketli harf sistemini kullanmaları yani matbaa ilk defa Uygurlarda görülen bir özelliktir.

Cevap: C

11. Anadolu'ya akınlar düzenleyen Türkler arasında;
- ❖ Oğuzlar
 - ❖ İskitler
 - ❖ Avrupa Hunları
 - ❖ Sibirler
- gibi Türk devlet ve toplulukları arasında yer alırken Köktürkler zamanında Anadolu'ya akınlar yapılmamıştır.

Cevap: A

12. Avrupa Hun Devleti, Avrupa'da kurulan ilk Türk Devletidir. Attila döneminde her iki Roma'yı vergiye bağladılar ancak Orta Asya Türk Siyasi Birliğini sağladığı söylenemez.

Avrupa Hun Devleti, Balamir tarafından Macaristan'da kuruldu. Balamir, Rua, Uldız, Muncuk ve Attila önemli hükümdarlarıdır. Uldız döneminde Anadolu'ya ilk Türk akınları yapıldı. (Basık ve Kursık Başbuğlar tarafından yapılan akınlar Kayseri, Malatya, Urfa bölgesine kadar gelip ganimet toplayıp dönmüşlerdir.) Uldız, Bizans'ın Trakya Tekfur'una (vali) "Güneşin doğup battığı her yeri zaptedebilirim" söylemi Cihan Hakimiyeti ile ilgilidir. Attila en parlak dönemidir. Attila; Avrupalılar tarafından Savaş Tanrısı Ares'in kılıcına sahip olan Türk hükümdarı olarak kabul edilmiştir. Avrupalılar, Attila'nın tanrı tarafından kendilerini cezalandırmak için gönderildiğine inanmışlar ve kendisine Tanrının Kırbaacı, Kılıcı, Kamçısı, Laneti gibi isimler vermişlerdir. Almanların Nibelungen Destanı'nda Etzel ve Cesur Kavimlerin Efendisi gibi adlarla anılmıştır.

Attila zamanında her iki Roma vergiye bağlanmıştır. (Roma ile ilk diplomasi ilişkisi kuran Türk devletidir.) Margos Piskoposunun Attila'nın atalarının mezarını kazdırması ve değerli eşyaları alması üzerine Bizans'a sefer düzenlemesi Attila'nın Atalar Kültüne (inancı) önem verdiğini gösterir. Attila; Bizans'ı baskı altına almak üzere Balkan seferleri düzenlemiştir. Bizans; Margos (434) (Konstantia) ve Anatolia (447) Antlaşmalarıyla vergiye bağlanmıştır. Attila daha sonra Batı Roma üzerine yöneldi. Galya Seferi; Katalon Savaşında (4519 Roma ordusunu mağlup etti. İtalya Seferi (452) Atilla'nın ikinci seferinde Roma ordusu Atilla'nın karşısına çıkmadı. Romalılar Papa I. Leo'yu, Atilla'ya elçi olarak gönderdiler. Papayla görüşen Atilla, Roma'ya girmekten vazgeçerek geri döndü.

Attila'nın ölümünden sonra oğulları İlek, İrnek ve Dengizik onun başarılı politikasını devam ettiremedi. Nedao Muharebesi'nde kaybederek Karadeniz'in kuzeyine geri döndüler.

Cevap: D

13. Toprak Ana, Kutlu Kent, Türk Memleketlerinin Yüreği olarak adlandırılan ilk Türk devletlerinin birçoğuna başkentlik yapan bölge Ötüken'dir. Asya Hun, Göktürkler, Kutluk, Uygurlar ve son olarak Kırgızlar Orhun-Ötüken bölgesine sahip olan devletlerdir. Avrupa'ya göç eden Türk devletleri Ötüken'e sahip olması beklenemez. Avrupa'ya göç edip devlet kuramayan Peçenekler Ötüken'e sahip olması beklenemez.

Cevap: D

14. Türklerin en kalabalık ve tarihin akışında, en etkin rol oynayan boyudur. Oğuzların İslamiyet'i kabul edenlerine "Türkmen" adı verilir. Göktürk Devleti yıkıldıktan sonra Uygurların hakimiyeti altına girdiler. Uygurların yıkılmasından sonra Oğuz Yabgu Devleti adında kendi devletlerini kurdular. Oğuzların bir kısmı Kavimler Göçü ile Avrupa'ya göç ettiler. Hristiyanlığı kabul ettiler ve zamanla millî benliklerini kaybettiler. Avrupa'ya göç edenlerine "Uzlar" adı verilir. Bizans ordusunda paralı askerlik yapan, Uzlar, Malazgirt Savaşı sırasında, Selçuklu safına geçtiler. Oğuzlar başta Selçuklu-Kınık ve Osmanlı-Kayı olmak üzere Akkoyunlu, Karakoyunlu gibi birçok Türk devletinin kurucularıdır.

Unutma: Dede Korkut Hikayeleri Oğuzlara aittir.

Cevap: E

16. ✧ Peçenekler devlet kuramayıp boy teşkilatı olarak kalmıştır.
✧ Bizans ordularında ücretli askerlik yapmışlardır.
✧ Çaka Beyliği ile ittifak kurarak İstanbul'u kuşatmışlardır.

Diğer seçeneklerde verilen Hazarlar; Göktürk Devleti'nin yıkılmasından sonra Doğu Avrupa'da kurulan ilk Türk devletidir. VII.Yüzyılda Kafkasya bölgesine "Türkiye" dedirten devlettir. Yöneticileri tarafından Museviliği kabul eden Hazarlar, Museviliğin Karaim mezhebinin kurucularıdır. Kürk ve İpek Yolu'nun birleştiği bir bölgede olmasından dolayı oldukça zenginleşen Hazar Devleti'nde askerlik meslek olarak görülmüş ve paralı asker tutmuşlardır. Ordu millet anlayışı görülmeyen tek Türk devletidir. Hazreti Osman döneminde Müslümanlarla mücadele ettiler. (Belencer Savaşları) İslamiyet'in Kafkaslarda yayılmasını engellemişlerdir. Emeviler ve Abbasiler döneminde Müslümanlara karşı mücadele ettiler. Not: Hazarlar-Kafkaslarda, Türgişler-Orta Asya'ya yayılmasını engelleyen devletlerdir. Çorpan Kağan zamanında Bizans ile iş birliği yaparak Sasanilere karşı mücadele ettiler. Sasanilerin Avarlarla birlikte İstanbul'u kuşatması sırasında Bizans'a yardım ettiler. 965 Rus Knezliği tarafından yıkıldı. Avarlar; Hem Asya hem Avrupa'da devlet kurdular. Kendilerine bağlı demircilik yapan Göktürkler tarafından Orta Asya'da ki devletlerine son verilmesi üzerine batıya doğru göç ederek Macaristan merkezli devletlerini kurdular. En ünlü hükümdarları Bayan Kağan döneminde 619 ve 626 yılında Sasaniler ile birlikte İstanbul'u kuşattılar. (İstanbul'u kuşatan İlk Türk devleti Avarlardır.) Balkanlar'da Slav ırklarının kaynaşmasında etkili oldular. Hristiyanlığı kabul eden Avarlar zamanla asimile oldular. Asya'da ki devletlerine Göktürkler, Avrupa'daki devletlerine Franklar son vermiştir.

Cevap: D

15. Asya Hun Devleti ilk çağda kurulan tek Türk devletidir. Diğerleri Orta Çağ'da kuruldu. Şan-yü, Tanhu unvanlarını ilk kez kullanan, Asya Hun Devleti'nin ilk hükümdarı Teoman'dır. Teoman-Mete mücadelesi Türk Tarihinde ilk taht mücadelesidir. Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan olarak kabul edilen Mete Han en parlak dönemdir.

Cevap: A

17. ✧ Islıklı ok – Çavuş oku – Bey oku denilen oku icat eden Mete Han,günümüzde de kullanılan onlu ordu sistemini kurmuştur. (MÖ 209 tarihi Kara Kuvvetlerinin kuruluşu kabul edilir.)
- ✧ Mete Han, Asya Hun Devleti'ne en parlak dönemi yaşatmıştır.
- ✧ Orta Asya'da Türk siyasi birliğini sağlamıştır. Yay çeken bütün Türkleri bir bayrak altında toplayan ilk kağandır. Oğuz Kağan destanında Oğuz Kağan olarak adlandırılır.
- ✧ Tarihte ilk Turan taktiğini uygulayan kişidir. Turan Taktiği; Bozkır, Kurt kapanı, Hilal taktiği gibi isimlerle anılan Türk savaş stratejisi ilk kez Mete Han tarafından MÖ 197 Pai-teng Savaşı'nda kullanılmıştır. Türk Tarihinde Malazgirt, Miryakefalon, Niğbolu, Mohaç, Sakarya ve denizlerde Preveze Savaşı bu taktik ile kazanılmış önemli savaşlardandır.

Cevap: C

TASARI & DEV KADRO

18. Asya Hun Devleti'nde Mete Han; Orta Asya'daki bütün Türk boylarını ilk kez bir bayrak altında toplamıştır. (Yay çeken bütün kavimler Hun oldu.) Orta Asya'da Türk Siyasi birliğini ilk sağlayan (Mete Han) Asya Hun devletidir. Asya Hun Devleti'nden sonra Göktürk, Kutluk, Uygur Devletleri'nin en parlak dönemini yaşatan Mukan, Bilge ve Moyençor tarafından Orta Asya'da bütün Türkler tek çatı altında toplanmıştır. Orta Asya Türk siyasi birliğini son kez sağlayan Moğollarda Cengiz Han olmuştur.

Cevap: E

1. İkili yönetim teşkilatı Asya Hun Devleti'yle uygulanmaya başlamıştır. Asya Hun Devleti'nde İkili Devlet Teşkilatı şeklinde örgütlenmenin sebebi, sınırların genişlemesidir. Bu sistemin amacı, ülke yönetimini kolaylaştırmaktır. Olumsuz yanı ise devletin prensler arasında paylaşılmasıdır. Mete Han'ın ölümünden sonra oğulları Ki-ok on dört yıl, Künhan otuz altı yıl devleti yönetti. Kün-han Kağandan sonra Hun devleti iyi yönetilemedi. Çin entrikaları ve bu devletle yapılan savaşlar ülkeyi zayıflattı. Çinlilerin "böl parçala ve yönet politikası sonucunda devlet, MS 48'de önce Kuzey ve Güney Hunları olarak ikiye ayrıldı. (Hohanyeh ve Çiçi mücadelesi)

Uyarı: İslam Öncesi Türk Devletlerinin yıkılmasının en temel sebebi taht kavgalarıdır. (Veraset belirsizliği veya Ülke hanedanının ortak malı anlayışı) Taht kavgaları ve dış baskılar sonucunda Doğu Hunları (Güney), Batı Hunları (Kuzey) olarak ayrılan Hun Devleti'nin Kuzeyine Sienpiler son verdikten sonra Güney Hunları, Çin tarafından yıkılmıştır. (MS 216) Asya Hun Devleti'nden sonra İkili Devlet Teşkilatı şeklinde örgütlenme diğer Türk Devletlerinde de görülmüştür.

Cevap: A

2. Orta Asya'da, Asya Hun Devleti yıkıldıktan sonra bölgede siyasi bir otorite boşluğu yaşandı. Avarlar kısa bir süre bölgede hakimiyet kursa da güçlü bir devlet olmadı. Çin, İpek Yolu'na sahip olmak için harekete geçti. Çin egemenliğine girmek istemeyen Hunların bir kısmı yurtlarını terk ederek Balamir komutasında batıya doğru göç ettiler. Türklerin domino etkisine sebep olması ile Barbar Kavimler; Alanlar, Got, Vizigot, Ostrogot, Angıl, Sakson, Vandal, Frank, Germen ve Süevler gibi birçok kavim yerlerini terk ederek daha batıya göç ettiler. Bu olaya tarihte "Kavimler Göçü" denmiştir. (MS 375) "Kavimler Göçü" evrensel bir olaydır.

Bu olay sonucunda;

İlk Çağ kapandı, Orta Çağ başladı. Avrupa siyasi haritası değişti. Avrupa'nın etnik yapısı değişti. (Günümüz Avrupa milletlerinin temeli atılmış oldu.) Barbar Kavimlerin, Roma içine girmesi ile Roma İmparatorluğu zayıfladı. Dinin birleştirici gücünden yararlanmak için Roma Hristiyanlığı resmi din ilan etse de Roma doğu-batı olarak ikiye ayrıldı (395). Ardından Batı Roma yıkıldı (476). Avrupa'da Batı Roma'nın yıkılması ile yaşanan otorite boşluğu, kargaşalar ve kuzeyden gelen barbar saldırıları ile halkın can güvenliği kalmamıştı. Halk kendilerini koruması için Kale ve şatolarda yaşayan zenginlere sığınması üzerine Orta çağ boyunca varlığını koruyacak olan feodalite-derebeylik rejimi (küçük şehir devletleri) ortaya çıktı. Avrupa'nın siyasi yapısı değişti. Avrupa'da otorite boşluğundan dolayı güçlenen Kilise ve Papalık Avrupa'da üstünlüğü ele geçirdi. Avrupa topraklarının çoğu Papalığın eline geçti. Krallara taç giydirecek kadar güçlendi. Kilise ve Papalığın güçlenmesi ile Dogmatizm (Skolastik Düşünce) önem kazanırken özgür düşünce ortamı kayboldu. Avrupa'da karanlık bir dönem yaşandı. Avrupa'da Türk kültürü yayıldı. Avrupa Hun, Avarlar, Bulgarlar, Macarlar gibi birçok Türk devleti kuruldu.

Cevap: B

3. Eski Türklerin yönetim anlayışı olan İkili Teşkilatlanma devletin hızlı parçalanmasına ve yıkılmasına neden olmuştur. İkili yönetim teşkilatı Asya Hun Devleti'yle uygulanmaya başlamıştır. Asya Hun Devleti'nde İkili Devlet Teşkilatı şeklinde örgütlenmenin sebebi, sınırların genişlemesidir. Bu sistemin amacı, ülke yönetimini kolaylaştırmaktır. Olumsuz yanı ise devletin prensler arasında paylaşılmasıdır. İslam öncesi Türk Devletlerinin yıkılmasının en temel sebebi taht kavgalarıdır (Veraset belirsizliği veya Ülke hanedanın ortak malı anlayışı). Taht kavgaları, Dış baskılar ve İkili Devlet Anlayışı şeklinde örgütlenmeleri yıkılmasında etkili sebeplerdir. Kut Anlayışının sona ermesi 1 Kasım 1922 tarihinde Saltanat'ın kaldırılması ile olmuştur. İkili Devlet Teşkilatı şeklinde örgütlenme Asya Hunlarından beri görülen bir sistem olduğu için devlet geleneğine bağlı kalınamaması değil kalındığını gösterir.

Cevap: B

4. Kavimler Göçü sonucu Doğu Roma imparatorluğu değil Batı Roma İmparatorluğu yıkılmıştır. "Kavimler Göçü" evrensel bir olaydır. Bu olay sonucunda; İlk Çağ kapandı, Orta Çağ başladı. Avrupa siyasi haritası değişti. Avrupa'nın etnik yapısı değişti. (Günümüz Avrupa milletlerinin temeli atılmış oldu.) Barbar Kavimlerin Roma içine girmesi ile Roma İmparatorluğu zayıfladı. Dinin birleştirici gücünden yararlanmak için Roma Hristiyanlığı resmi din ilan etse de Roma doğu-batı olarak ikiye ayrıldı (395). Ardından Batı Roma yıkıldı (476). Avrupa'da Batı Roma'nın yıkılması ile yaşanan otorite boşluğu, kargaşalar ve kuzeyden gelen barbar saldırıları ile halkın can güvenliği kalmamıştı. Halk kendilerini koruması için kale ve şatolarda yaşayan zenginlere sığınması üzerine Orta Çağ boyunca varlığını koruyacak olan feodalite-derebeylik rejimi (küçük şehir devletleri) ortaya çıktı. Avrupa'nın siyasi yapısı değişti. Avrupa'da otorite boşluğundan dolayı güçlenen Kilise ve Papalık Avrupa'da üstünlüğü ele geçirdi. Avrupa topraklarının çoğu Papalığın eline geçti. Krallara taç giydirecek kadar güçlendi. Kilise ve Papalığın güçlenmesi ile Dogmatizm (Skolastik Düşünce) önem kazanırken özgür düşünce ortamı kayboldu. Avrupa'da karanlık bir dönem yaşandı. Avrupa'da Türk kültürü yayıldı. Avrupa Hun, Avarlar, Bulgarlar, Macarlar gibi birçok Türk devleti kuruldu.

Cevap: D

5. Türk tarihinin ve Türk edebiyatının ilk Türkçe yazılı kaynağı olarak kabul edilen Orhun Yazıtları bu dönemde yazılmıştır. Bu yazıtlarda Göktürk tarihi ve Türk uygarlığı hakkında önemli bilgiler verilmektedir. Orhun Kitabeleri (Göktürk Yazıtları), Türklerden kalan ilk Türkçe yazılı belgedir. "Türk" adından ilk kez bu belgede bahsedilmiştir. Orhun Kitabeleri, Bilge Kağan, Kültigin ve Tonyukuk adına dikilmiştir. Üç tarafı Türkçe bir tarafı Çince olarak yazılmıştır. Tonyukuk ilk defa kendi adına yazıtları yazmış ve diktirmiştir. Tonyukuk ilk Türk tarihçisi ve edebiyatçısı olarak kabul edilir. Türklerin Bismark'ı olarak anılan Tonyukuk, üç kağana vezirlik yapması yönüyle Osmanlı Devleti'nde Sokullu Mehmet Paşa'ya benzer. Orhun Kitabeleri, Yandritsev tarafından bulunmasına rağmen 1893'te Danimarkalı dil bilimci Wilhelm Thomsen tarafından çözülmüştür. Göktürk devlet yapısı hakkında bilgi vermesi ve Devlet adamlarına nasihat vermesi yönüyle "Siyasetname" özelliği taşır. Diğer seçeneklerde verilen Kağanlar, Avrupa'da devlet kuran Türklerin önemli kağanlarından. Orhun kitabelerinde ismi geçmesi beklenemez.

Cevap: D

TASARI & DEV KADRO

6. Orta Asya Türk Devletleri'nde, hükümdarların hükmetme yetkisini Tanrıdan aldığına inanılırdı. Buna "kut" inancı denir. Hakan ilahi bir soydan gelmekte ve kanı kutsal kabul edilmektedir. Türklerde soy babadan oğula geçer yani "ataerkil" bir toplum yapısı vardır. Kut inancından dolayı hanedanın erkek üyelerinin kanları kutsal sayılmış, ülke hanedan üyelerinin ortak malı kabul edilmiştir. Buna da Veraset Sistemi denir. Ülkeyi yönetme, (egemenlik) tahta çıkma hakkı sadece hanedanın erkek üyelerine verilmiştir. Kadınların egemenlik hakkı yoktur. Hükümdarlık genelde babadan oğula geçerdi. Abiden kardeşe, amcadan yeğene geçtiği de olurdu. Yani Türk devletlerinde düzenli bir hanedan geleneği vardı. Buna da saltanat geleneği denir. Saltanat; ülkeyi belli bir soydan gelen kişilerin yönetmesidir. Hükümdarlığın babadan oğula geçmesi olarak da algılanabilir. İslamiyet öncesi Türk devletlerinde Kut alan aileler:

- ✧ Hunlarda: Tu-Ku
- ✧ Uygurlarda: Yağlakar
- ✧ Köktürklerde: Aşina aileleridir.

Cevap: E

7. Avrupa Hun Devleti, Avrupa'da kurulan ilk Türk devletidir. Kurucusu Balamir, merkezi Budapeşte'dir. En parlak dönemi Attila dönemidir.

Cevap: B

8. Şehname, İranlı şair yazar Firdevsi'ye ait önemli destandır. Bu destanda İran-Turan mücadelesini konu alır. İskit-Saka devletinin önemli kağanı Alp Er Tunga'yı Afrasiyap olarak anlatmıştır. Nibelünden destanı Almanların ünlü destanında Attila'nın amcaları Oktar ve Aytar'ın Almanlarla mücadelesi ve Attila'nın Etzel olarak anıldığı destandır. Igor Destanı ise Rusların Kuman-Kıpçak Türkleri ile mücadelesini konu alır. Verilen bu üç destanda Türklerle ilgili bilgilere rastlanır.

Cevap: E

9. Orhun, Göktürk ya da Köktürk alfabesi, Göktürkler ve diğer erken dönem Türk kağanlıkları tarafından kullanılmış, Türk dillerinin yazılması için kullanılmış ilk yazı sistemlerinden biridir. Alfabe, 4'ü ünlü olmak üzere 38 damga (harf) içermektedir. Türklerin iki millî alfabesi vardır. Biri Orhun (Göktürk) diğeri Uygur alfabesidir. Uygur Alfabesi Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra da kullanılmıştır. Karahanlı döneminde yazılan ilk Türk İslam eserleri Uygur Alfabesi ile yazılmıştır.

Cevap: B

10. Avrupa Hun Devleti hükümdarı Uldız, Bizans'ın Trakya valisine "Güneş'in battığı yere kadar zaptedebilirim." demiştir. Uldız'ın bu söylemi Cihan hakimiyeti ile ilgilidir. Uldız döneminin bir başka önemli gelişmesi Basık ve Kursık Başbuğlar tarafından Anadolu'ya ilk akınlar yapılmış ve Malatya, Kayseri ve Urfa'ya kadar gelip ganimet olarak geri dönmeleridir. Diğer seçenekte verilen Teoman, Mete, Ki-ok, Künhan, Hohanyeh ve Çiçi Kağanlar Asya Hun hükümdarı kağanlarıdır.

Cevap: E

11. Türk tarihinde bilinen ilk kütüphane Orta Asya'da Uygurlar tarafından kuruldu. Çin dışında ilk kağıt 756 tarihinde Semerkant'ta üretildi. Çin'den matbaayı alarak geliştirdiler. Tahtadan baskı aletleri ve tahtadan yapılmış hareketli harf sistemini icat ettiler. Kağıt kullanarak Türkçe kitap bastılar. Kitapların çoğalması ile ilk defa Kütüphane ve Arşivcilik çalışmaları yapmışlardır. Uygur Alfabesini kullandılar. (14-18 harf) Sekiz Yükmek - Altun Yaruk (Budizm), Irg Bitik-Fal Kitabı (Mani) önemli eserlerindendir.

Cevap: A

12. Manas destanı, Kırgızların millî destanıdır. Mani dinini yaşayan Karahitaylar ile Müslüman Karahanlar arasındaki mücadelede Kırgızların durumunu ve Manas adlı kişinin başından geçenleri anlatan destandır. En uzun destan, yaşayan destan olarak bilinir. Oğuz Kağan-Asya Hun, Bozkurt-Göktürkler, Göç Destanı- Uygurlar ve Attila Destanı-Avrupa Hunlara aittir.

Cevap: E

13. İslamiyet'ten önceki Türk devletlerinde ilk gelişen sanatlar arasında resim ve heykel bulunur. Balbal denilen mezar taşları resim ve heykelciliğin ilk örnekleridir. Göçebe Hayatın yansıması olarak hayvan üslubu ön plandadır. İnsan ve Hayvan figürleri, geometrik motifler kullanılmıştır. Uygurlarla birlikte ilk defa kağıdın kullanılması ile beraber kağıt üzerine yapılan iki boyutlu resim olan Minyatür sanatı gelişmiştir. Uygurlarda yerleşik hayatın yansıması olarak kalıcı mimari eserler ve Fresko, ıslak sıva üstüne resim yapma sanatı gelişmiştir. Vitray, cam süsleme sanatı, Stupa denilen Türk üçgeni ve Burkan denilen tapınak yapımı gelişmiştir.

Cevap: E

14. Ölen kişinin eşyalarıyla birlikte gömüldüğü mezara Kurgan denir. Kurganlara gömülen kişilerin eşyaları ile birlikte gömülmesi İlk Türk Devletlerinde Ahiret inancı olduğunun göstergesidir. Şad, Tiginlerin devlet tecrübesi kazanması için belli illere vali olarak gönderildiğinde aldığı unvandır. Yuğ, ölü gömme töreni; Toygun, Toya katılanlara verilen isimdir. Budun ise Boyların birleşmesi ile oluşan Millet kavramını temsil eder.

Cevap: A

15. ✧ Hazarlarda yönetici kısım Museviliği benimsemiştir.
- ✧ Hazreti Osman döneminde Belencer savaşları ile İslam ordularına karşı mücadele etmişler ve İslamiyet'in Kafkaslara yayılmasını engellemişlerdir.
- ✧ Halk arasındaki davalara Müslüman, Hristiyan ve Şamanlardan oluşan bir hakim kurulu bakmıştır. Müslüman yöneticilere Hazz adı verilirdi.
- ✧ Dini hoşgörünün yaşandığı bu döneme "Panhazaria" Hazar Barış Çağı denilmiştir. VII. yüzyılda Kafkas bölgesine Türkiye denmesine sebep oldular.

Cevap: D

16. Kıpçakların yaşadığı bölgeye "Deşt-i Kıpçak Bozkırı" adı verilir. Ruslarla büyük mücadeleler sonucunda Rusların Karadeniz'e inmelerini engellediler. Ruslarla yaptığı mücadeleler Igor Destanı'na konu olmuştur. Kendilerine ait Codex Cumanikus adında Latince yazılmış Türkçe sözlükleri vardır. Kıpçakların Seyhun Irmağı boylarında Oğuzlarla mücadeleleri Dede Korkut Hikayelerine konu olmuştur.

Not: UNESCO tarafından somut olmayan kültür mirası listesinde olan Dede Korkut Hikayelerinin 13. hikayesi olan "Salur Kazan'ın yedi başlı ejderhayı öldürmesi" destansı anlatımı Türkistan sahasında bulundu.

Macaristan'a giden Kıpçaklar, Romen devletinin kurulmasında etkili olmuşlardır. Eyyubi Devleti'nde Kölemen (Memluk) paralı askerlik yapan Kıpçaklar, Eyyubileri yıkarak "Ed Devlet'üt Türkiye" adı ile Memluk Devleti'nin kurucusu oldular. Avrupa'ya son göç eden Türkler Kuman-Kıpçaklardır.

Cevap: E

17. Uygurlar, yerleşik hayata geçen ilk Türk Devletidir. Yerleşik hayata geçmeleriyle Uygurlar ticaret, bilim sanat, mimari ve edebiyat gibi birçok alanda geliştiller. Uygurlar zamanında yerleşik yaşama geçilmesiyle saraylar, tapınaklar ve evler inşa edilmiştir. Şehirleşme, kanalizasyon ve kalorifer sistemleri, tapınak ve kervansaray mimarisi bu dönemde gelişmiştir. Uygur mimari ve tapınakları Selçuklu ve Osmanlı külliyelerinin temelini oluşturur.

Cevap: B

18. Göktürkler, Bizans ve Çin ile ticari ilişkilerde bulunmuşlardır. İpek Yolu hakimiyeti için Çin ile mücadele edilerek Çin vergiye bağlandı. İstemi Yabgu, İpek Yolu kontrol etmek amacıyla Akhunlara (Eftalitler) karşı Sasani Devleti'yle iş birliği yaparak Akhunlara son verdiler. Akhun Devleti'nin topraklarını aralarında paylaştılar. (Devletler arasında ilişkilerde ırk, din ve mezhep ayrımı gözetilmemiş tamamen ekonomik çıkarlar ön plana çıkmıştır.) İstemi Yabgu; Sasanilerin bölgede güçlenmesi üzerine Bizans ile iş birliği yaparak Sasani Devleti'ni zayıflattı.

Not: Göktürk-Bizans iş birliğinin Sasanileri zayıflatması, Hz. Ömer Devri'nde İslam ordularının Sasanileri yenmesini kolaylaştırmıştır.

Unutma: Göktürk Devleti'nin; Sasanilerle İttifak kurup Eftalitleri (Akhunlar) yıkması sonra, Bizans ile ittifak yaparak Sasanilerle savaşmasına bakılarak;

- Denge politikası izlediğini, İttifaklar kurduğunu ve devletler arası ilişkilerde çıkarlar önemli olduğu yorumları yapılabilir.

Cevap: D

TASARI & DEV KADRO

19. Manas Destanı-Kırgızlara, Oğuz Kağan Destanı, Asya Hunlara, Türeyiş ve Göç Destanı, Uygurlara, Şu ve Alp Er Tunga Destanı, İskit Sakalara aittir. Göktürlere ait bir eser verilmemiştir. Ergenekon ve Bozkurt Destanları da Göktürlere ait önemli destanlardır.

Cevap: A

20. Otağ'ın (Kağan çadırı) önüne bayrak yerine dokuz tuğ dikilirdi ayrıca yeni hakan davullar çalınarak halka duyurulurdu.

Ok: Yaya tabidir, bağlı boyları temsil eder. Hükümdar alameti değildir.

Örgin: Taht

Berge: Kamçı (Berge vurup atlara...)

Sorguç: Başlık üzerinde bulunan semboldür.

Cevap: B